

मराठी रूपांतर

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 3) मराठीतून उत्तरे लिहू इच्छिणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहाणे इष्ट ठरेल.
 4) प्रश्न क्र. 3, 4 व 5 वी उत्तरे 800 शब्दात लिहावीत.

प्र.1) अ) जोड्या जुळवा.

[5]

स्तंभ - अ

स्तंभ - ब

i) संघटन		अ) अभिरूची निर्मिती
ii) संधीकरण	इ	ब) प्रावीण्यतेची उच्च पातळी
iii) प्रतिसाद	फ	क) माहिती आठवणे
iv) क्रियाकौशल्य	क	ड) मूल्य प्रणाली तयार करणे
v) स्वाभावीकीकरण		इ) विविध कृतीत समन्वय
		फ) दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करणे

ब) खालील प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तरे लिहा.

[5]

- पूर्वनियोजित शैक्षणिक उद्दिष्टे किती प्रमाणात साध्य झाली हे कोणत्या प्रक्रियेद्वारे तपासले जाते?
- 2, 3, 5, 11, 12, 13, 14 या श्रेणीचा मध्यांक काढा. 11
- राष्ट्रीय अभ्यासक्रम आराखडा - 2005 कोणत्या संस्थेने तयार केला?
- क्रियाकौशल्यात्मक श्रेत्राची पहिली पातळी कोणती आहे?
- 11, 16, 18, 11, 20, 18, 15, 11, 12 या श्रेणीचे बहुलक काढा. - 11

प्र.2) खालील प्रश्नांची उत्तरे 250 शब्दात लिहा. (कोणतेही सहा)

[30]

- मापन, मूल्यनिर्धारण व मूल्यमापन यांच्यातील परस्पर संबंध सोदाहरण स्पष्ट करा.
- मूल्यमापनाची तत्वे स्पष्ट करा.
- स्वयं मूल्यनिर्धारण म्हणजे काय? स्वयं मूल्यनिर्धारणाचे विद्यार्थ्याला होणारे फायदे स्पष्ट करा.
- मुक्त पुस्तक परीक्षा म्हणजे काय? मुक्त पुस्तक परीक्षेची गरज स्पष्ट करा.

- इ) प्रश्नांचे प्रकार स्पष्ट करा.
- फ) अध्ययन-अध्यापन प्रक्रियेतील नैदानिक मूल्यनिर्धारणाची गरज स्पष्ट करा.
- य) स्तंभालेख व वारंवारिता बहुभुजालेख आकृतीच्या सहाय्याने स्पष्ट करा.
- र) मूल्यनिर्धारणाचे हेतू स्पष्ट करा.

प्र.3) प्रत्याभरण म्हणजे काय? अध्ययन प्रक्रियेत प्रत्याभरणाचे महत्त्व काय? प्रत्याभरणाचे विविध प्रकार स्पष्ट करा. [10]

प्र.4) ब्लूम यांच्या वर्गीकरणातील बोधात्मक पैलूंच्या पातळ्या सोदाहरण स्पष्ट करा. [10]

किंवा

खालील वर्गांतर विभाजन 'गृहीत मध्यमान' पद्धतीने मध्यमान काढा. [10]

वर्गांतर	90-99	80-89	70-69	60-69	50-59	40-49
वारंवारिता	3	9	18	10	6	4

प्र.5) पत्राधारसंच म्हणजे काय? पत्राधारसंचाचे महत्त्व स्पष्ट करा. पत्राधारसंचाच्या विकसनातील टप्पे स्पष्ट करा. [10]

किंवा

सातत्यपूर्ण व सर्वकष मूल्यनिर्धारणाची गरज स्पष्ट करा. राष्ट्रीय अभ्यासक्रम आराखडा - 2005 मधील परीक्षेसंदर्भातील धोरणात्मक दृष्टिकोन स्पष्ट करा. [10]

Seat No.	
-------------	--

B.Ed. (Part - I) (Semester - I) Examination, May - 2023
CHILDHOOD AND GROWING UP (Paper - I)
Sub. Code : 77911

Day and Date : Tuesday, 02 - 05 - 2023

Total Marks : 70

Time : 10.30 a.m. to 01.30 p.m.

- Instructions :**
- 1) All questions are compulsory.
  - 2) Figures to the right indicate full marks.
  - 3) Candidates who intend to write their answers in Marathi are advised to read original questions in English.
  - 4) Answer the question number 3, 4 and 5 in 800 words.

Q1) A) Choose the correct alternative and complete the following sentences. [5]

- i) Development of concepts is primarily a part of _____.
  - a) emotional development
  - b) intellectual development
  - c) physical development
  - d) social development
- ii) The _____ method is used for studying the abnormal child.
  - a) Introspection
  - b) Experimental
  - c) Sociometric
  - d) Case study
- iii) The ink blot test for assessment of personality was developed by _____.
  - a) Rorschach
  - b) Binnet
  - c) Allport
  - d) Vernon
- iv) Erickson is famous for _____ theory.
  - a) Social and emotional development
  - b) Psycho-motor
  - c) Mental development
  - d) Linguistic development

- v) Which of the following statements is not true?
- Growth is a biological process
  - Development is a quantitative process
  - Education is a goal-oriented process
  - Learning is a process of behavioural changes

B) Answer the following questions in one sentence. [5]

- Who is the put forth of cognitive theory of development?
- What do you mean by Introspection?
- What is meant by Counselling?
- Which development stage is called as 'Period of Storm & Stress'?
- What is the purpose of socio-metric technique?

Q2) Answer the following questions in 250 words (any six) : [30]

- Explain the role of parents in grooming the child.
- Explain the general Principles of development.
- Differentiate between guidance and counseling.
- Differentiate between growth and development.
- State the difficulties in development of Tribal children.
- Discuss the external factors affecting personality.
- Explain the merits and demerits of case study Method.
- Explain the Projective technique of assessment of personality.

Q3) Explain Introspection method of studying child behaviour with its merits and demerits. [10]

Q4) Explain the factors influencing child development. [10]

OR

What is meant by concept? Explain the steps of concept formation.

Q5) What is meant by Guidance and Counselling? Explain the role of teacher in Guidance and Counselling of students in adolescence. [10]

OR

Explain the physical, mental, emotional and social development of childhood.

- ब) खालील प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिहा.
- बोधात्मक विकासाची उपपत्ती कोणी मांडली?
  - आत्मनिरीक्षण म्हणजे काय?
  - समुपदेशन म्हणजे काय?
  - वादळी अशांततेचा काळ असे विकासाच्या कोणत्या अवस्थेला संबोधले जाते?
  - समाजमिती तंत्राचा उद्देश कोणता?

प्र.2) खालील प्रश्नांची उत्तरे 250 शब्दामध्ये लिहा. (कोणत्याही सहा)

[30]

- बालसंगोपनातील पालकाची भूमिका स्पष्ट करा.
- विकास प्रक्रियेची सर्वसामान्य तत्वे स्पष्ट करा.
- मार्गदर्शन आणि समुपदेशन यातील फरक स्पष्ट करा.
- वाढ आणि विकास यातील फरक स्पष्ट करा.
- आदिवासी मुलांच्या विकासातील अडचणी सांगा.
- व्यक्तिमत्व विकासावर परिणाम करणारे बाह्यघटक स्पष्ट करा.
- व्यक्ति अभ्यास पद्धतीचे गुण दोष स्पष्ट करा.
- व्यक्तिमत्व मापनाचे प्रक्षेपण तंत्र स्पष्ट करा.

प्र.3) बालकाच्या वर्तन अभ्यासाच्या आत्मनिरीक्षण पद्धतीची गुणदोषासह चर्चा करा.

[10]

प्र.4) बालविकासावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.

[10]

किंवा

संकल्पना म्हणजे काय? संकल्पना निर्मितीचे टप्पे स्पष्ट करा.

प्र.5) मार्गदर्शन व समुपदेशन म्हणजे काय? कौमार्यावस्थेतील विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन व समुपदेशन करण्यामधील शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा.

[10]

किंवा

किशोरावस्थेची शारीरिक, मानसिक, भावनिक व सामाजिक वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

श्री बाळासाहेब माने शिक्षण प्रसारक मंडळ अंबप

कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, पेठवडगाव

अंतर्गत परीक्षा सन २०२१-२२

बी.एड.भाग २ सेमी -४.

विषय - ज्ञान आणि अभ्यासक्रम भाग २.

गुण १५

दि.:२६/०५/२०२२

वेळ: ०१.०० ते ०२.००

प्र.१ खालील विधाने योग्य पर्याय निवडून पूर्ण करा.

गुण ३

१) व्यक्तिगत ज्ञानास ---ज्ञान म्हणतात.

१) संकलित २) आत्मज्ञान ३) प्रत्यक्ष ४) संपादित

२) विश्वभारती विद्यापिठाची स्थापना----रोजी करण्यात आली.

१)२१ डिसेंबर,१९२० २)२२ डिसेंबर,१९२१

३)२३ डिसेंबर,१९२० ४) २३ डिसेंबर,१९२१

३) शाळेच्या नियंत्रणाखाली शिकणाऱ्याला प्राप्त होणाऱ्या. सर्व अनुभवांचा साठा म्हणजे---होय.

१) ज्ञान २) अभ्यासक्रम

३)शाळा. ४)आकलन

प्र.२ खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा (कोणतेही २). गुण ६

१) अभ्यासक्रमाची गरज स्पष्ट करा.

२) म.गांधींनी बालकेंद्रीत शिक्षणाबाबत मांडलेले विचार स्पष्ट करा.

३) ज्ञानाचे विविध स्रोत कोणते?

प्र.३ मानवी हक्कासाठीचे शिक्षण अर्थ सांगून त्यांचे महत्त्व स्पष्ट करा.

किंवा

गुण ६

अभ्यासक्रम विकास व अमंलबजावणीमधील शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा.

Shri balasaheb mane shikshan prasarak mandal, ambap

College of education, peth vadgaon

Intewranal Examination 2021-2022

B.Ed Part-2, Sem-4

Sub-Knowledg And Curriculum Part-2

Date-26/5/2022

Mark-15

Time-1.00 to 2.00

Q.1 choose correct alternatives and complete the following sentences.

Mark-3

1) Personal knowledge is called..... knowledge.

a) compiled   b) Enlightenment   c) Direct   d) Edited

2) Vishva bharti University was founded on.....

a) 21 dec,1920   b) 22 dec,1921   c) 23 dec,1920   d) 23 dec,1921

3) The ..... is the store house of all the experiences that the learner gets under the control of the school.

a) Knowledge   b) Curriculum   c) School   d) Assessment

Q2. Write short answers to the following questions. (any two)

mark-6

1). Explain the need for a course/ curriculum.

2) Explain Mahatma Gandhis views on child centered education.

3) What are the different source of knowledge.

Q3. Explain the meaning and importance of Human Rights education.

Mark-6

OR

Exaplain the role of teacher in curriculum development and implementation.

Shri Balasaheb Mane Shikshan Prasarak Mandal, Ambap

College of Education, Peth Wadgaon

Internal Examination – 2021-22

Date – 28/05/2022

B.Ed. Part II

Semister IV

Time – 01.00 To 02.00

Sub – Environmental Education (Optional)

Marks -15

Q.1.A. Choose correct alternatives and complete the following sentence. 3 Marks

1) Environmental conference on 'Human and Environment was held' at this place -----

- A) Japan   B) Thessaloniki   C) Greece   D) Stockholm

2) ----- commission introduced the concept of sustainable development.

- A) Knowledge   B) Mudaliar   C) Brutland   D) Hunter

3) ----- bird is known as an environmental cleaner.

- A) The Vulture   B) The Sparrow   C) The Parrot   D) The Pigeon

Q.2. Write short answers to the following questions. (any two) 6 Marks

- 1) Bison project – found, features, food habits, hazards protection and conservation.
- 2) Write down the objectives stated by the Tbilisi Council on Environmental Education.
- 3) Explain the effects of global warming on animals.

Q.3. What is pollution ? Explain the causes and effects of water pollution by stating the types of pollution. 6 Marks

OR

What is environmental education? Explain the need and scope of environmental education 6 Marks

श्री बाळासाहेब माने शिक्षण प्रसारक मंडळ, अंबप
कॉलेज ऑफ एज्युकेशन, पेठवडगाव

अंतर्गत परीक्षा — २०२१-२२

दिनांक — २५/०५/२०२२

बी.एड् भाग — २

सेमिस्टर — ४

विषय — लिंग, शाळा व समाज

वेळ — ११०० ते १२.००

गुण — १५

प्र. १. खालील प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिहा.

गुण ३

१ जीवनकौशल्य म्हणजे काय ?

२ भारतीय राज्यघटनेच्या कोणत्या कलमात 'लिंग समभाव' नमूद केलेला आहे ?

३ स्त्री सबलीकरण म्हणजे काय ?

प्र. २. खालीलपैकी कोणत्याही दोन प्रश्नांची उत्तरे ८० ते १२ शब्दांत लिहा. गुण ६

१ लैंगिक छळ सातत्याने घडून येणारी ठिकाणे लिहा.

२ माध्यमिक स्तरावरील एका इयत्तेच्या लिंग समभावाशी संबंधीत विद्यार्थ्यांकरिता
उपक्रम सूचवा.

३ लैंगिक शोषणाची कारणे लिहा.

प्र. ३. खालीलपैकी कोणत्याही एका प्रश्नाचे उत्तर लिहा.

गुण ६

१ शाळा आणि समाज यामध्ये लिंगसमभाव विकसित करण्यासाठी शिक्षक म्हणून
तुम्ही कशी भूमिका कराल ?

२ लिंग समभावापुढील आव्हाने सांगून ती दूर करण्यासाठी तुम्ही कोणते उपाय
कराल ?

College of Education, Peth Wadgaon

Internal Examination – 2021-22

Date – 25/05/2022

B.Ed. Part II

Semister IV

Time – 11.00 To 12.30

Sub – Gender, School & Society

Marks -15

Q. 1. Write the answers to the following questions in one sentence.

3 Marks

- 1) What is life skills ?
- 2) In which article of the Indian Constitution is Gender Equality mentioned ?
- 3) What is female empowerment ?

Q. 2. Write the answers to any two of the following questions in 80 to 120 words.

6 Marks

- 1) Write to place where sexual harassment occurs consistently.
- 2) Suggest activities for a student related to the gender equality of a class at secondary level.
- 3) Write the causes of sexual abuse.

Q. 3. Write the answers to any one of the following questions.

6 Marks

- 1) How will you do as a teacher to play a role in developing Gender Equality between schools and society ?
- 2) What are the steps you can take to overcome the challenges of gender equality ?

Q2) Answer the questions in brief (Any two) :

- Explain the revised Bloom's Taxonomy by Anderson.
- Illustrate the specifications of objective 'Application'.
- Illustrate the maxims of teaching science.

Q3) What is co-relation? Explain the correlation of subject science with other subjects. [10]

Q4) Describe Demonstration method of teaching science with the help of following points. [10]

Characteristics, Merits and Demerits, Teacher's role.

OR

State characteristics of co-operative learning & Illustrate Jigsaw technique.

मराठी रूपांतर

- सूचना :
- सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
  - उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
  - मराठीतून उत्तरे लिहू इच्छिणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहाणे इष्ट ठरेल.
  - प्रश्न क्र. 3, 4 ची उत्तरे 800 शब्दात लिहावीत.

प्र.1) रिकाम्या जागी अचूक पर्याय निवडा.

[5]

- 'E = MC²' हे सूत्र ..... यांनी शोधून काढले.
 अ) होमी भाभा
 ब) आईनस्टाईन
 क) सी.व्ही.रामन
 ड) न्यूटन
- संकल्पना प्राप्ती प्रतिमान ..... यांच्या उपपत्तीवर आधारलेले आहे.
 अ) हिल्डा टाबा
 ब) आसुबेल
 क) ब्रूनर
 ड) सचमन
- पाच 'E' (5E) मॉडेलची पहिली पायरी ..... ही आहे.
 अ) शोधन
 ब) मूल्यमापन
 क) गुंतवणुक
 ड) विस्तार

Seat No.	
----------	--

Day and Date : Monday, 08 - 05 - 2023

Time : 02.30 p.m. to 04.30 p.m.

Instructions :

- Q1)** Fill in the blanks by choosing correct alternative :

[5]

- P.T.O**

- ब) खालील प्रश्नांची उत्तरे एका वाक्यात लिहा.
- बोधात्मक विकासाची उपपत्ती कोणी मांडली?
  - आत्मनिरीक्षण म्हणजे काय?
  - समुपदेशन म्हणजे काय?
  - वादळी अशांततेचा काळ असे विकासाच्या कोणत्या अवस्थेला संबोधले जाते?
  - समाजमिती तंत्राचा उद्देश कोणता?

[30]

प्र.2) खालील प्रश्नांची उत्तरे 250 शब्दामध्ये लिहा. (कोणत्याही सहा)

- बालसंगोपनातील पालकाची भूमिका स्पष्ट करा.
- विकास प्रक्रियेची सर्वसामान्य तत्त्वे स्पष्ट करा.
- मार्गदर्शन आणि समुपदेशन यातील फरक स्पष्ट करा.
- वाढ आणि विकास यातील फरक स्पष्ट करा.
- आदिवासी मुलांच्या विकासातील अडचणी सांगा.
- व्यक्तिमत्व विकासावर परिणाम करणारे बाह्यघटक स्पष्ट करा.
- व्यक्ति अभ्यास पद्धतीचे गुण दोष स्पष्ट करा.
- व्यक्तिमत्व मापनाचे प्रक्षेपण तंत्र स्पष्ट करा.

[10]

प्र.3) बालकाच्या वर्तन अभ्यासाच्या आत्मनिरीक्षण पद्धतीची गुणदोषासह चर्चा करा.

[10]

प्र.4) बालविकासावर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.

किंवा

संकल्पना म्हणजे काय? संकल्पना निर्मितीचे टप्पे स्पष्ट करा.

प्र.5) मार्गदर्शन व समुपदेशन म्हणजे काय? कौमार्यावस्थेतील विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन व समुपदेशन करण्यामधील शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा.

[10]

किंवा

किशोरावस्थेची शारीरिक, मानसिक, भावनिक व सामाजिक वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

- v) Which of the following statements is not true?
- a) Growth is a biological process
  - b) Development is a quantitative process
  - c) Education is a goal-oriented process
  - d) Learning is a process of behavioural changes

[5]

B) Answer the following questions in one sentence.

- i) Who is the put forth of cognitive theory of development?
- ii) What do you mean by Introspection?
- iii) What is meant by Counselling?
- iv) Which development stage is called as 'Period of Storm & Stress'?
- v) What is the purpose of socio-metric technique?

Q2) Answer the following questions in 250 words (any six) :

[30]

- a) Explain the role of parents in grooming the child.
- b) Explain the general Principles of development.
- c) Differentiate between guidance and counseling.
- d) Differentiate between growth and development.
- e) State the difficulties in development of Tribal children.
- f) Discuss the external factors affecting personality.
- g) Explain the merits and demerits of case study Method.
- h) Explain the Projective technique of assessment of personality.

Q3) Explain Introspection method of studying child behaviour with its merits and demerits.

[10]

Q4) Explain the factors influencing child development.

[10]

OR

What is meant by concept? Explain the steps of concept formation.

Q5) What is meant by Guidance and Counselling? Explain the role of teacher in Guidance and Counselling of students in adolescence.

[10]

OR

Explain the physical, mental, emotional and social development of childhood.

Seat No.	
-------------	--

B.Ed. (Part - I) (Semester - I) Examination, May - 2023
CHILDHOOD AND GROWING UP (Paper - I)
Sub. Code : 77911

Day and Date : Tuesday, 02 - 05 - 2023

Total Marks : 70

Time : 10.30 a.m. to 01.30 p.m.

- Instructions :**
- 1) All questions are compulsory.
  - 2) Figures to the right indicate full marks.
  - 3) Candidates who intend to write their answers in Marathi are advised to read original questions in English.
  - 4) Answer the question number 3, 4 and 5 in 800 words.

Q1) A) Choose the correct alternative and complete the following sentences.[5]

- i) Development of concepts is primarily a part of _____.
  - a) emotional development
  - b) intellectual development
  - c) physical development
  - d) social development
- ii) The _____ method is used for studying the abnormal child.
  - a) Introspection
  - b) Experimental
  - c) Sociometric
  - d) Case study
- iii) The ink blot test for assessment of personality was developed by _____.
  - a) Rorschach
  - b) Binnet
  - c) Allport
  - d) Vernon
- iv) Erickson is famous for _____ theory.
  - a) Social and emotional development
  - b) Psycho-motor
  - c) Mental development
  - d) Linguistic development

- इ) प्रश्नांचे प्रकार स्पष्ट करा.
- फ) अध्ययन-अध्यापन प्रक्रियेतील नैदानिक मूल्यनिर्धारणाची गरज स्पष्ट करा.
- य) स्तंभालेख व वारंवारिता बहुभुजालेख आकृतीच्या सहाय्याने स्पष्ट करा.
- र) मूल्यनिर्धारणाचे हेतू स्पष्ट करा.

प्र.3) प्रत्याभरण म्हणजे काय? अध्ययन प्रक्रियेत प्रत्याभरणाचे महत्त्व काय? प्रत्याभरणाचे विविध प्रकार स्पष्ट करा. [10]

प्र.4) ब्लूम यांच्या वर्गीकरणातील बोधात्मक पैलूंच्या पातळ्या सोदाहरण स्पष्ट करा. [10]

किंवा

खालील वर्गांतर विभाजन 'गृहीत मध्यमान' पद्धतीने मध्यमान काढा. [10]

वर्गांतर	90-99	80-89	70-69	60-69	50-59	40-49
वारंवारिता	3	9	18	10	6	4

प्र.5) पत्राधारसंच म्हणजे काय? पत्राधारसंचाचे महत्त्व स्पष्ट करा. पत्राधारसंचाच्या विकसनातील टप्पे स्पष्ट करा. [10]

किंवा

सातत्यपूर्ण व सर्वकष मूल्यनिर्धारणाची गरज स्पष्ट करा. राष्ट्रीय अभ्यासक्रम आराखडा - 2005 मधील परीक्षेसंदर्भातील धोरणात्मक दृष्टिकोन स्पष्ट करा. [10]

मराठी रूपांतर

- सूचना : 1) सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
 3) मराठीतून उत्तरे लिहू इच्छिणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहाणे इष्ट ठरेल.
 4) प्रश्न क्र. 3, 4 व 5 वी उत्तरे 800 शब्दात लिहावीत.

प्र.1) अ) जोड्या जुळवा.

[5]

स्तंभ - अ

स्तंभ - ब

i) संघटन

अ) अभिरूची निर्मिती

ii) संधीकरण

ब) प्रावीण्यतेची उच्च पातळी

iii) प्रतिसाद

क) माहिती आठवणे

iv) क्रियाकौशल्य

ड) मूल्य प्रणाली तयार करणे

v) स्वाभावीकीकरण

इ) विविध कृतीत समन्वय

फ) दिलेल्या सूचनेनुसार कृती करणे

ब) खालील प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तरे लिहा.

[5]

i) पूर्वनियोजित शैक्षणिक उद्दिष्टे किती प्रमाणात साध्य झाली हे कोणत्या प्रक्रियेद्वारे तपासले जाते?

ii) 2, 3, 5, 11, 12, 13, 14 या श्रेणीचा मध्यांक काढा. 11

iii) राष्ट्रीय अभ्यासक्रम आराखडा - 2005 कोणत्या संस्थेने तयार केला?

iv) क्रियाकौशल्यात्मक श्रेत्राची पहिली पातळी कोणती आहे?

v) 11, 16, 18, 11, 20, 18, 15, 11, 12 या श्रेणीचे बहुलक काढा. - 11

प्र.2) खालील प्रश्नांची उत्तरे 250 शब्दात लिहा. (कोणतेही सहा)

[30]

अ) मापन, मूल्यनिर्धारण व मूल्यमापन यांच्यातील परस्पर संबंध सोदाहरण स्पष्ट करा.

ब) मूल्यमापनाची तत्वे स्पष्ट करा.

क) स्वयं मूल्यनिर्धारण म्हणजे काय? स्वयं मूल्यनिर्धारणाचे विद्यार्थ्याला होणारे फायदे स्पष्ट करा.

ड) मुक्त पुस्तक परीक्षा म्हणजे काय? मुक्त पुस्तक परीक्षेची गरज स्पष्ट करा.

Seat No.	
-------------	--

B.Ed. (Part - I) (Semester - II) Examination, May - 2023

ASSESSMENT FOR LEARNING

Sub. Code : 77934

Day and Date : Wednesday, 10 - 05 - 2023

Total Marks : 70

Time : 02.30 p.m. to 5.30 p.m.

- Instructions :
- 1) All questions are compulsory.
  - 2) Figures to the right indicate full marks.
  - 3) Candidate who intend to write their answers in Marathi are advised to Read original question in English.
  - 4) Answer the question number 3, 4 and 5 in 800 words.

Q1) A) Match the following :

[5]

Column-A	Column-B
1) Organization	a) Interest development
2) Articulation	b) Highest level of proficiency
3) Responding	c) Recall information
4) Manipulation	d) Builds up value system
5) Naturalization	e) Proper correlation in act
	f) Performing act according to instruction

B) Answer the following questions in one sentence :

[5]

- 1) Which process is assessing how much achievement of preplanned educational objectives?
- 2) Find the mid score of the series 2, 3, 5, 7, 11, 12, 13, 14.
- 3) Which institute prepares the National Curriculum Framework - 2005?
- 4) Which is the first level of psychomotor domain?
- 5) Find the mode of the series 11, 16, 18, 11, 20, 18, 15, 11, 12.

iii) खालीलपैकी ..... सूत्राचा समावेश शास्त्र अध्यापनाच्या सूत्रामध्ये होत नाही.

अ) ज्ञाताकडून - अज्ञाताकडे

ब) मूर्ताकडून - अमूर्ताकडे

क) सोप्याकडून - कठीणाकडे

ड) विशेषाकडून - पृथक्करणाकडे

iv) संकल्पनाप्राप्ती प्रतिमान ..... यांनी मांडले.

अ) जेरोम ब्रुनर

ब) असुबेल

क) अल्बर्ट बंडूरा

ड) वरील सर्व

v) 'CAI' चे पूर्णरूप ..... आहे.

अ) संगणक सहाय्यीत माहिती

ब) संगणक सहाय्यीत अनुदेशन

क) संगणक सहाय्यीत कल्पना

ड) संगणक सहाय्यीत विवरण

[10]

प्र.2) थोडक्यात टीपा लिहा. (कोणत्याही दोन)

अ) भारतीय शास्त्रज्ञ - सी. व्ही. रमण

ब) ऋमान्वित अध्ययन - व्याख्या, प्रकार

क) शास्त्र विषयाचा इतर विषयांशी असणारा समवाय

[10]

प्र.3) स्वयंशोधन पद्धती : वैशिष्ट्ये, गुण-दोषांसह सविस्तर स्पष्ट करा.

प्र.4) अँडरसन यांनी ब्लुम यांची पुनर्रचित केलेली उद्दिष्टांची श्रेणीबद्ध रचना आकृतीसह सविस्तर स्पष्ट करा. [10]

किंवा

अग्रत संघटक प्रतिमान सविस्तर सोदाहरण स्पष्ट करा.

Q2) Write short notes (any two)

- Indian Scientist - C.V. Raman.
- Programmed learning - Definition, Types.
- Co-relation of science with other subjects.

Q3) Explain in detail Heuristic method with it's characteristics, Merits and Demerits. [10]

Q4) Explain in detail with suitable diagram. Anderson's revised Blooms taxonomy of objectives. [10]

OR

Explain in detail Advance Organiser Model. With suitable example.

मराठी रूपांतर

- सूचना :
- सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
  - उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.

प्र.1) खालील रिक्त्या जागी योग्य शब्द भरा.

[5]

i) 'मानवी जिज्ञासेचे सोपे विस्तारीकरण हेच शास्त्राचे शुद्ध रूप होय, ही व्याख्या ..... यांनी सांगितली.

अ) आर्थर क्लर्क

ब) आईनस्टाईन

क) सायन्स मॅन पॉवर प्रोजेक्ट

ड) जॉन वूड बूरान आणि इ. ओ ओबरन

ii) कौशल्याचे मुलतः एकूण ..... प्रकारामध्ये वर्गीकरण झालेले आहे.

अ) दोन

ब) तीन

क) चार

ड) यापैकी नाही

Seat No.	
-------------	--

**B.Ed. (Part - I) (Semester - II) Examination,
March/April - 2023**

SCIENCE (Paper - 6a - I)

Curriculum & Pedagogical Studies Pedagogy of School Subject

Sub. Code : 77928

Total Marks : 35

Day and Date : Saturday, 02 - 09 - 2023

Time : 10.30 a.m. to 12.30 p.m.

- Instructions :**
- 1) All questions are compulsory.
  - 2) Figures to right indicate full marks.

- Q1)** Choose the correct option and rewrite the sentence. [5]
- i) 'Science in the purest form is the simple extension of human curiosity'.
This definition is stated by _____.
 a) Arther Clerk
 b) Eienstine
 c) Science man-power project
 d) John Wood Buran and E.O. Obourn
  - ii) Skills are basically classified into _____ groups.
 a) Two
 b) Three
 c) Four
 d) None of the above
  - iii) From the following _____ is not included in maxims of Teaching Science.
 a) From known to unknown
 b) From visual to unknown
 c) From simple to complex
 d) From specialization to analysis
  - iv) Concept attainment model putforth by _____.
 a) Jerome Bruner
 b) Asubell
 c) Albert Bandura
 d) All above
  - v) Full form of CAI is _____.
 a) Computer Assisted Information
 b) Computer Assisted Instruction
 c) Computer Assisted Ideas
 d) Computer Assisted Illustration

iii) महिला समानता यासाठी पहिली जागतिक महिला परिषद ..... या शहरात भरली होती.

अ) शिकागो

ब) जाकार्ता

✓क) मेक्सिको

ड) वार्शिंगटन

iv) भारत सरकारने ..... हे वर्ष स्त्री सक्षमता वर्ष म्हणून साजरे केले.

✓अ) 2001

ब) 2005

क) 2010

ड) 2003

v) लिंगसमभाव निर्माण करण्याचे एक प्रमुख साधन म्हणून ..... कडे पहिले जाते.

अ) अभ्यासक्रम

ब) पाठ्यपुस्तक

✓क) शिक्षण

ड) यापैकी नाही

प्र.2) खालील प्रश्नांची 250 शब्दामध्ये उत्तरे लिहा. (कोणतेही दोन) :

[10]

अ) लिंगभाव समानतेच्या दृष्टीकोनातून तुम्ही शिक्षक म्हणून वर्गामध्ये आंतरक्रिया कशा कराल?

ब) स्त्री अभ्यास व लिंगभाव अभ्यास यात फरक काय आहे?

क) लिंगभाव रचनेच्या महत्त्वाची चर्चा करा.

प्र.3) लिंगभाव समानतेसाठी भाषा, गणित, विज्ञान व समाजशास्त्राच्या विषयांच्या अभ्यासक्रमातून कोणते उपक्रम सुचवाल?

[10]

प्र.4) लिंगभाव समानता निर्मितीमध्ये शाळेची भूमिका स्पष्ट करा.

[10]

किंवा

लिंग व लिंगभाव यातील फरक आणि लैंगिक छळाची कारणे स्पष्ट करा.

Q2) Answer the following questions in 250 words. (Any Two) : [10]

- As a teacher, how will you interact in classroom regarding the gender equality?
- What is the difference between women studies and gender studies?
- Discuss the importance of gender construction.

Q3) Which activities do you suggest for gender equality through the curriculum of Mathematics, Science, Languages and Social Sciences? [10]

Q4) Explain the role of school in creating the gender equality. [10]

OR

Differentiate between sex and gender and explain the causes of sexual harassment.

मराठी रूपांतर

- सूचना :**
- सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
  - उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
  - मराठीतून उत्तर लिहू इच्छिणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पाहणे इष्ट ठरेल.
  - प्रश्न क्र. 3 व 4 ची उत्तरे 800 शब्दामध्ये लिहावीत.

प्र.1) खालील विधाने योग्य पर्याय निवडून पूर्ण करा.

- स्त्री आणि पुरुष यामधील जीवशास्त्रीय फरक म्हणजे ..... होय. [5]
  - लिंगभाव
  - लिंगभेद
  - लैंगिकता
  - स्त्रीवाद
- संयुक्त राष्ट्रसंघाने ..... वर्ष 'आंतरराष्ट्रीय महिला वर्ष' म्हणून जाहीर केले.
  - 1972
  - 1973
  - 1974
  - 1975

Seat No.	
-------------	--

**B.Ed. (Part - II) (Semester - IV) Examination,
March/April - 2023**

GENDER, SCHOOL & SOCIETY (Paper - VIII)

Sub. Code : 77965

Day and Date : Friday, 25 - 08 - 2023

Total Marks : 35

Time : 10.30 a.m. to 12.30 p.m.

- Instructions :**
- 1) All questions are compulsory.
  - 2) Figures to the right indicate full marks.
  - 3) Candidates who intend to write their answers in Marathi are advised to read original questions in English.
  - 4) Answer the question number 3, 4 and 5 in 800 words.

Q1) Choose correct alternative and complete the following sentences : [5]

- i) The _____ means the biological difference between male and female.
  - a) Gender
  - b) Sex Difference
  - c) Sexuality
  - d) Feminism
- ii) The UNO declared the year _____ as a 'International Women Year'.
  - a) 1972
  - b) 1973
  - c) 1974
  - d) 1975
- iii) The international Women's Congress for equality of women was held in _____ City.
  - a) Chicago
  - b) Jakarta
  - c) Mexico
  - d) Washington
- iv) Government of India has declared _____ is as women empowerment year.
  - a) 2001
  - b) 2005
  - c) 2010
  - d) 2003
- v) As a major means of creating gender equality _____ is seen first.
  - a) Curriculum
  - b) Textbook
  - c) Education
  - d) None of these

मराठी रूपांतर

- सूचना :
- 1) सर्व प्रश्न सोडविणे आवश्यक आहेत.
  - 2) उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
  - 3) मराठीतून उत्तरे लिहू इच्छिणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पाहणे इष्ट ठरेल.
  - 4) प्रश्न क्रमांक 2 च्या प्रत्येक प्रश्नाचे उत्तरे 250 शब्दांत लिहा.
  - 5) प्रश्न क्रमांक 3 व 4 ची उत्तरे 800 शब्दांत लिहा.

प्र.1) खालील प्रश्नांची एका वाक्यात उत्तरे द्या.

[5]

- अ) विद्यार्थ्यांची स्वायत्तता म्हणजे काय?
- ब) सन 1986 च्या राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरणामध्ये कोणता आकृतीबंध मांडला?
- क) अभ्यासक्रम कशाला म्हणतात?
- ड) भारतामध्ये बालशिक्षणाचा सर्वप्रथम पाया कोणी घातला?
- इ) मूल्य म्हणजे काय?

प्र.2) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे द्या. (कोणतेही दोन)

[10]

- अ) महात्मा गांधीजींच्या शिक्षणपद्धतीची वैशिष्ट्ये सांगा.
- ब) माहिती व ज्ञान या संकल्पना स्पष्ट करा.
- क) अभ्यासक्रमाची रचना करताना कोणत्या तत्वांचा विचार करावा?

प्र.3) अभ्यासक्रमाचे प्रकार सांगून ज्ञानरचनावादी अभ्यासक्रमाचे स्वरूप स्पष्ट करा.

[10]

प्र.4) राष्ट्रीय एकात्मता आणि आंतरराष्ट्रीय सामंजस्य म्हणजे काय ते सांगून राष्ट्रीय एकात्मता रुजविण्यासाठी आपण शाळेत कोणकोणते उपक्रम राबवाल?

[10]

किंवा

शिक्षकाची वैयक्तिक स्वायत्तता ही संकल्पना सांगून शिक्षकाच्या स्वायत्ततेवर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा.

[10]

Seat No.	
----------	--

B.Ed. (Part - I) (Semester - II) (New) (CBCS) Examination, March/April - 2023

KNOWLEDGE AND CURRICULUM (Part - I)

Sub. Code : 77923

Day and Date : Friday, 01 - 09 - 2023

Total Marks : 35

Time : 10.30 a.m. to 12.30 p.m.

- Instructions :**
- 1) All questions are compulsory.
  - 2) Figures to the right indicate full marks.
  - 3) Candidates who intend to write their answers in Marathi are advised to original questions in English.
  - 4) Answer questions No. 2 is 250 words each.
  - 5) Answer questions No. 3 and 4 is 800 words each.

Q1) Answer the following questions in one sentence. [5]

- a) What is students autonomy?
- b) How is education structured to the National Education Policy 1986?
- c) What is curriculum?
- d) Who started child education for the first time in India?
- e) What is 'Value'?

Q2) Write short answers to the following questions. (Any 2) [10]

- a) Explain Mahatma Gandhiji's thoughts on education.
- b) Explain the concepts of 'Information' and 'Knowledge'.
- c) Which principles to be considered while designing a Curriculum?

Q3) Explain the types of curriculum. Explain the nature of constructivism. [10]

Q4) What is 'National Integration' and 'International Understanding'. Which activities will you implement in your school to develop 'National Integration'? [10]

OR

Explain the concept of 'Teachers' personal autonomy' and explain the factors influence teachers' autonomy. [10]

P.T.O.

iii) सर्वासाठी शिक्षण साध्य करण्यासाठी सहस्र विकासालाच्या ध्येय यामध्ये खालीलपैकी कशाचा समावेश आहे.

अ) बालमृत्यू कमी करणे ; ब) महिला सक्षमीकरण

क) मलेरिया रोगाचे निराकरण ड) वरील सर्व

iv) भारतातील अक्षम व्यक्ती विषयक कायदा ..... देशातील कायद्यावर आधारलेला आहे.

अ) अमेरिका ब) जपान

क) चीन ड) इंग्लंड

v) भारतीय पुनर्वसन परिषदेची स्थापना कधी करण्यात आली?

अ) 1990 ब) 1992

क) 1993 ड) 1995

[10]

प्र.2) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा (किमान 250 शब्दांत) कोणतेही दोन.

अ) समावेशक शिक्षणाची तत्वे स्पष्ट करा.

ब) समावेशक वर्गव्यवस्थापनाचे फायदे लिहा.

क) समावेशक शिक्षकाची कोणतेही पाच गुण वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

प्र.3) समावेशक शाळा म्हणजे काय? आदर्श समावेशक शाळेसाठीच्या वेगवेगळ्या भौतिक सुविधा कोणत्या? [10]

प्र.4) प्रज्ञावान बालकांची गुणवैशिष्ट्ये लिहा. प्रज्ञावान बालकांच्या शिक्षणातील शिक्षकाची भूमिका स्पष्ट करा. [10]

किंवा
मतिमंद आणि अंध बालकांच्या शिक्षणाच्या योजना स्पष्ट करा.

Q2) Answer the following questions in brief (At least 250 words) any two.[10]

- Explain the principles of an inclusive Education.
- Write the benefits of Inclusive classroom management.
- Explain any five qualities of Inclusive teachers.

Q3) What is meant by Inclusive School? What are the various infrastructural facilities for an ideal Inclusive School? [10]

Q4) Write the characteristics of gifted children. Explain the role of teacher for gifted children education. [10]

OR

Explain the educational plan for mentally retarded children and blind children.

मराठी रूपंतर

- सूचना :
- सर्व प्रश्न आवश्यक आहेत.
  - उजवीकडील अंक पूर्ण गुण दर्शवितात.
  - मराठीतून उत्तर लिहू इच्छिणाऱ्या विद्यार्थ्यांनी मूळ इंग्रजी प्रश्नपत्रिका पहाणे इष्ट ठरेल.
  - प्रश्न क्रमांक 3 आणि 4 ची उत्तरे ही 800 शब्दात लिहावित.

प्र.1) गाळलेल्या जागी योग्य शब्द भरा.

[5]

- एकात्मिक शिक्षणाची योजना भारतामध्ये किती साली सुरू झाली?

अ) 1992	ब) 1993
क) 1994	ड) 1995
- मानवी हक्कांचा जागतिक जाहीरनामा किती साली स्वीकारला?

अ) 1942	ब) 1948
क) 1946	ड) 1949

Seat No.	
-------------	--

**B.Ed. (Part - II) (Semester - IV) Examination,
March/April - 2023**

CREATING AND INCLUSIVE SCHOOL

Sub. Code : 77967

Day and Date : Monday, 28 - 08 - 2023

Total Marks : 35

Time : 10.30 a.m. to 12.30 p.m.

- Instructions :**
- 1) All questions are compulsory.
  - 2) Figures to right indicate full marks.
  - 3) Candidate who intend to write answer in Marathi are advised to read original questions in English.
  - 4) Answer of question number 3 and 4 write about 800 words.

Q1) Fill in the Blank with appropriate word.

[5]

- i) In what year was the Integrated Education Scheme launched in India?
  - a) 1992
  - b) 1993
  - c) 1994
  - d) 1995
- ii) In what year was the Universal Declaration of Human Rights adopted?
  - a) 1942
  - b) 1948
  - c) 1946
  - d) 1949
- iii) Millennium Development Goals to achieve education for all include which of the following.
  - a) Reducing child mortality
  - b) Women empowerment
  - c) The cure for malaria
  - d) All of the above
- iv) People with disability act of India is based on _____ Country.
  - a) America
  - b) Japan
  - c) China
  - d) England
- v) When the rehabilitation council of India was established?
  - a) 1990
  - b) 1992
  - c) 1993
  - d) 1995

iv) ..... हे व्यक्तिगत मूल्य आहे.

अ) स्वावलंबन

ब) समता

क) निसर्ग प्रेम

ड) सहकार्य

v) खालीलपैकी कोठारी आयोगाने सांगितलेल शिक्षणाचे ध्येय ..... होय.

अ) शिक्षणातून आधुनिकीकरणाला चालना देणे

ब) शिक्षणाचा संबंध राष्ट्रीय उत्पादनाशी जोडणे

क) शिक्षणातून सामाजिक, नैतिक, अध्यात्मिक मूल्यांची जोपासना करणे

ड) वरील सर्व

प्र.2) थोडक्यात उत्तरे लिहा. (250 शब्दांत) (कोणत्याही दोन)

[10]

अ) बहुसांस्कृतिकता ही संकल्पना स्पष्ट करा.

ब) वैयक्तिक विकास आणि सामाजिक बदलासाठी शिक्षणाची उपयुक्तता स्पष्ट करा.

क) ज्ञानाची मुख्य वैशिष्ट्ये स्पष्ट करा.

प्र.3) राष्ट्रीयत्व म्हणजे काय हे सांगून राष्ट्रीयत्वासाठी बाधक घटक स्पष्ट करा. (800 शब्दांत)

[10]

प्र.4) शिक्षकाची वैयक्तिक स्वायत्ता ही संकल्पना स्पष्ट करून शिक्षकाच्या स्वायत्तेवर परिणाम करणारे घटक स्पष्ट करा. (800 शब्दांत)

[10]

किंवा

अभ्यासक्रमाची रचना करताना कोणकोणत्या तत्वांचा विचार आवश्यक आहे. (800 शब्दांत)

Answer in brief (in 250 words)

- Explain the concept of multiculturalism.
- Explain the utility of education for individual development and social change.
- Explain the main characteristic of Knowledge.

Q4) Explain the concept of Autonomy of Teacher with the components affect on it. (in 800 words) **[10]**

Which principles should be considered to construct the curriculum.
(in 800 words)

मराठी रूपांतर

प्र.1) खालील विधाने योग्य पर्याय निवडून पूर्ण करा.

[5]

- 2-

Seat No.	
----------	--

B.Ed. (Part - I) (Semester - II) Examination, May - 2023**KNOWLEDGE AND CURRICULUM****Sub. Code : 77923****Total Marks : 35****Day and Date : Thursday, 04 - 05 - 2023****Time : 02.30 p.m. to 04.30 p.m.**

- Instructions :**
- 1) All questions are compulsory.
  - 2) Figures to the right indicate full marks.

21) Complete the following sentences choosing correct option. [5]

- i) The Shantiniketan is established by Ravindranath Tagore.
- a) Belapur
  - b) Tarapur
  - c) Surat
  - d) Vardha
- ii) Moderanisation process is _____.
- a) Progressive
  - b) Dynamic
  - c) Static
  - d) Continuous
- iii) _____ component should be considered while preparing the curriculum.
- a) Content
  - b) Educational Experience
  - c) Objectives
  - d) Evaluation
- iv) _____ an individual value.
- a) Self Dependency
  - b) Equality
  - c) Love for nature
  - d) Co-operation
- v) The goal of education stated by the Kothari Commission is _____ as follows.
- a) Promoting moderation through education
  - b) Linking education to national production
  - c) To preserve social, moral and Spiritual value through Education
  - d) All of the above

iv) 'विद्यार्थी प्रमाणबद्ध आकृती काढतो'. हे ..... या उद्दिष्टाचे स्पष्टीकरण आहे.

अ) कौशल्य

ब) ज्ञान

क) उपयोजन

ड) आकलन

v) CAI चे पूर्ण रूप ..... हे आहे.

अ) Computer Associated Information

ब) Computer Aided Improvement

क) Configuration Associated Instruction

ड) Computer Assisted Instruction

प्र.2) खालील प्रश्नांची थोडक्यात उत्तरे लिहा (250 शब्दात) कोणतेही 2

[10]

अ) अँडरसन यांनी सुधारित केलेले ब्लूम यांचे उद्दिष्टांचे श्रेणीबद्ध वर्गीकरण स्पष्ट करा.

ब) उपयोजन या उद्दिष्टांची स्पष्टीकरणे सोदाहरण स्पष्ट करा.

क) शास्त्र अध्यापनाची सूत्रे उदाहरणासह स्पष्ट करा.

प्र.3) समवाय म्हणजे काय? विज्ञान विषयाचा इतर विषयांशी असणारा समवाय स्पष्ट करा.

[10]

प्र.4) खालील मुद्यांच्या आधारे शास्त्र अध्यापनाच्या दिग्दर्शन पद्धतीचे वर्णन करा.

[10]

वैशिष्ट्ये, फायदे, मर्यादा, शिक्षकाची भूमिका.

किंवा

सहकार्यात्मक अध्ययनाची वैशिष्ट्ये सांगून जिगसाँ तंत्र सोदाहरण स्पष्ट करा.

